

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในช่วงสามทศวรรษของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา โครงสร้างการผลิตและการจ้างงานของประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างเห็นได้ชัด โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อการบริโภคมาเป็นการผลิตเพื่อการส่งออกมากขึ้น ภาคเกษตรกรรมได้ลดความสำคัญลงไปในขณะที่ภาคอุตสาหกรรมและภาคบริการได้ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ทั้งยังมีบทบาทในการเพิ่มรายได้และการจ้างงานมากขึ้น จากบทความเรื่องภาวะกำลังแรงงาน การมีงานทำ และการว่างงานปี 2542 และแนวโน้มปี 2543 ของสำนักงานสถิติแห่งชาติ (<http://www.nso.go.th>, 11 พฤศจิกายน 2543) กล่าวว่าในระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา สภาพเศรษฐกิจของไทยที่มีปัญหาขาดดุลอย่างต่อเนื่อง และเริ่มฟื้นตัวขึ้นในไตรมาสแรกของปี 2542 และมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่องจนถึงปี 2543 ในอัตราร้อยละ 4.4-4.5 การบริโภคของภาคเอกชนเริ่มฟื้นตัวขึ้น การลงทุนของภาคเอกชนในเครื่องมือเครื่องจักรเพิ่มขึ้น แต่การลงทุนในสิ่งก่อสร้างยังคงชะงักงัน ภาคการส่งออกขยายตัวทำให้เกิดการผลิตในภาคอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น โดยภาครัฐประกาศนโยบายที่จะลดบทบาทตัวเองลงแต่จะเพิ่มการสนับสนุนภาคเอกชนให้มีบทบาทสำคัญในการฟื้นฟูเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมการลงทุนของภาคเอกชนให้มากขึ้น ภาครัฐมีความพยายามที่ใช้มาตรการต่าง ๆ ในการบรรเทาปัญหาการว่างงานภายใต้งบประมาณปกติและเงินกู้ที่ยังเหลืออยู่ ซึ่งจะส่งผลดีต่อภาวะการมีงานทำและลดการว่างงานลงในระดับหนึ่ง จากสถิติพบว่า ในช่วงปี พ.ศ.2540 ถึง พ.ศ. 2541 นั้น จำนวนประชากรที่ว่างงานเพิ่มขึ้นถึงเกือบ 2 เท่า แม้ว่าจะลดลงบ้างในช่วง พ.ศ.2542 จะมีจำนวนที่ลดลงบ้างก็ตาม แต่อยู่ในสัดส่วนที่น้อยมาก ซึ่งปัจจัยเสี่ยงที่จะทำให้การมีงานทำขยายตัวได้น้อยได้แก่ ผลกระทบจากการปรับโครงสร้างสภาพหนี้ของภาคเอกชนที่มีผลให้ต้องปรับโครงสร้างองค์กรใหม่เพื่อลดต้นทุนการผลิต จึงอาจทำให้มีการลดพนักงานลงเป็นระยะ จากวิกฤตเศรษฐกิจดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าจำนวนประชากรที่ว่างงานก็มีจำนวนลดลง แต่ในส่วนที่ไม่หางานทำกลับมีจำนวนเพิ่มขึ้นและยังมีกำลังแรงงานที่พร้อมจะทำงานเพิ่มต่อสัปดาห์นั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก อันจะเป็นสาเหตุที่มาจาก การปรับตัวเคลื่อนย้ายแรงงานจากการทำงานภาคเศรษฐกิจที่เป็นทางการ (Formal Sector) ไปสู่การทำงานในภาคเศรษฐกิจที่ไม่เป็นทางการ (Informal Sector) และคาดว่าจะมีการขยายตัวออกไปเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ดังตารางที่ 1.1

ตารางที่ 1.1

แสดงสถานการณ์การมีงานทำและการว่างงานทั่วราชอาณาจักร ปี พ.ศ. 2538 – 2542

(หน่วย : พันคน)

สถานภาพแรงงาน	จำนวน				
	2538	2539	2540	2541	2542
1. ประชากรทั้งหมด	59,280	59,899	60,501	61,174	61,779
2. ประชากรอายุ 13 ปีขึ้นไป	45,064	45,758	46,568	47,207	47,913
3. กำลังแรงงานรวม	32,174	32,326	32,781	32,596	32,912
4. การมีงานทำ	30,815	31,167	31,714	30,271	30,835
5. การว่างงานรวม	549	498	496	1,423	1,384
5.1 ผู้ว่างงานที่หางานทำ	134	115	139	457	390
5.2 ผู้ว่างงานที่ไม่หางานทำ	415	383	357	966	994
6. การทำงานต่ำกว่าระดับ (ทำงานน้อยกว่า 35 ชม./สพ. ที่พร้อมจะทำงานเพิ่ม)	568	642	761	947	1,216
7. กำลังแรงงานที่รอดูฤกษ์	810	661	571	902	693
8. ผู้ที่ไม่อยู่ในกำลังแรงงานอายุ 13 ขึ้นไป	12,890	13,432	13,787	14,611	15,001
9. ประชากรที่มีอายุต่ำกว่า 13 ปี	14,216	14,141	13,933	13,967	13,866

หมายเหตุ : พ.ศ. 2538 – 2540 เป็นค่าเฉลี่ย รอบ 1 และ รอบ 3

พ.ศ. 2541 – 2542 เป็นค่าเฉลี่ย 4 รอบ

ที่มา : รายงานการสำรวจแรงงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติ

จากการรายงานของศูนย์วิชาการ การเคหะแห่งชาติ (สมชาย ช่วยเกลี้ยง, 2537 : 6) พบว่า ร้อยละ 71.8 ของครอบครัวในชุมชนแออัดมีสมาชิกในครอบครัวอย่างน้อย 1 คนมีอาชีพนอกระบบ โดยมีลักษณะทั่วไปคือ อาชีพที่ทำร้อยละ 80 เป็นอาชีพที่ไม่แน่นอน และไม่ใช่วางการ เพราะส่วนใหญ่ไม่รู้และไม่มีความชำนาญพิเศษ กล่าวคือ ร้อยละ 22.5 ประกอบอาชีพรับจ้างอิสระ เช่น รับจ้างซักรีด รองลงมา ร้อยละ 19.8 มีอาชีพค้าขาย เช่น กล้วยลำด้า ผลไม้ดอง แม่ค้าหาบเร่ขายข้าวแกง อีก ร้อยละ 18.2 เป็นแม่บ้าน โดยที่อาชีพเหล่านี้เป็นอาชีพหลักของครอบครัว ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าจำนวนแรงงานนอกระบบเหล่านี้จะทวีขึ้นเรื่อย ๆ จากการพัฒนาที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว

นั้น ทำให้เกิดชุมชนใหม่ ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก ประชากรเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วทั้งประชากรที่มีอยู่เดิม และประชากรที่อพยพมาจากถิ่นฐานต่าง ๆ เพื่อมุ่งหน้าเข้าสู่ความเจริญในเมืองหลวงโดยที่กลุ่มคนเหล่านี้ต่างมุ่งหวังที่จะได้รับโอกาสที่ดีกว่าในด้านต่าง ๆ ซึ่งรวมไปถึงเรื่องการประกอบอาชีพด้วย การอพยพแรงงานดังกล่าวเหล่านี้ทำให้ปริมาณงานที่มีอยู่ ไม่พอเพียงที่จะรองรับกับแรงงานจำนวนมากที่ย้ายถิ่นกันเข้ามาเรื่อย ๆ แม้จะมีความพยายามที่จะผลักดันโดยภาครัฐให้เกิดการจัดสรรและการสร้างแหล่งงานในชนบท หรือนิคมอุตสาหกรรมต่าง ๆ แต่ก็ไม่สามารถที่จะยับยั้งการอพยพแรงงานดังกล่าวนี้ได้ และ "การค้าหาบเร่-แผงลอย" ก็เป็นกลุ่มผู้ทำงานอิสระกลุ่มหนึ่งซึ่งจัดอยู่ในภาคเศรษฐกิจแบบนี้ และนับวันยิ่งจะทวีจำนวนเพิ่มขึ้น เพราะเป็นกิจการที่สามารถประกอบขึ้นได้อย่างง่ายโดยไม่ต้องอาศัยการลงทุน หรือจำนวนสินค้าที่มากนัก อาจจะเป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นเองหรือรับมาขายต่ออีกครั้ง รวมทั้งสามารถวางขายได้ตามริมทางสาธารณะทั่วไป จากการที่การค้าหาบเร่-แผงลอยใช้ที่สาธารณะเป็นที่ทำการค้าจึงก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เช่น การกีดขวางทางจราจร ปัญหาความสกปรก ฯลฯ ซึ่งเป็นความขัดแย้งระหว่างกิจกรรมการค้าแบบดั้งเดิม กับลักษณะของการพัฒนาแบบสมัยใหม่ การค้าหาบเร่-แผงลอยนั้นมีมาตั้งแต่เมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัด อาจจะมีต้นนิชฐานได้ว่ามีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา โดยปรากฏหลักฐานเด่นชัดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ซึ่งมีทั้งหาบเร่บนบกและหาบเร่หน้า จะอยู่ในรูปเรือเร่ขาย ผลไม้จากสวน ผักสด ขนมจีน ข้าวเม่า อาหารเพื่อบริโภคต่าง ๆ ดังปรากฏในนิราศสุพรรณของ สุนทรภู่ (อ้างใน จุลนพ นุชนารถ, 2540 : 1)

กล่าวว่า

" เริงเล่นเปนต์ลาดสล้าง	หลักเรือ
โอง่างปางอืดเกลื้อ	เกลื่อนกลุ่ม
หลีกช่องช่องเล็กเหลือ	ลำบาก ยากแธ
ออกแม่น้ำยิ่งถุ่ม	ถี่ช่อง สองยาม"

ภาพจากวรรณคดี เป็นบทบรรยายของกวีที่ใช้ลักษณะของนิราศซึ่งหมายถึงการที่กวีได้เดินทางผ่านสถานที่ที่มีอยู่จริง จึงพอที่จะทำให้เข้าใจได้ว่าหาบเร่หน้านั้นปรากฏชัดในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ดังปรากฏในหนังสือ "เกิดกลางกรุง" ของเฉลิมศักดิ์ รามโกมุท (2537 : 49 -53) กล่าวว่า

"สมัยก่อนการค้าขายมีทางน้ำเป็นหลักในการคมนาคม ในคลองใหญ่ของเกาะรัตนโกสินทร์ที่บ้านมีท่อน้ำพอที่จะจอดเรือขายของ ญาติพี่น้องจะมานั่งรอซื้อของตามต้องการ ของขายทางเรือจะแวะขายเรื่อยๆมาและออกแม่น้ำทางปากคลองโอง่าง "สะพานหัน" โดยไม่กลับมา

ฉะนั้นต้องนั่งรอสินค้า บางรายก็นำของจังหวัดใกล้เคียงลอยลำสวนทางผ่าน สับสนำดู มีของที่ เป็นกล้วย อ้อย ผลไม้ โดยมากขายเป็นกระจาด อ้อยก็ขายเป็นมัด ส่วนอาหารประกอบการครัว ซึ่งมีปลาหู พายเรือขายหลายเจ้าด้วยกัน แกพายเรือขายได้ครึ่งทาง ก็จอดเรือที่ท่าหน้าวัดบวรฯหรือ วัดสุทัศน์ฯ แล้วหาบเร่ไปตามถนน แกเดินเร็วแบบรีบขาย เห็นจะเป็นด้วยร้อนมากไม่ใส่เสื้อ

อาชีพข้าวต้มเปิดขายขามละ 2 สตางค์สมัยก่อนนี้มีขายพร้อมข้าวต้มปลาและข้าวต้มหมู สับ แล้วขายต่อทางเรือ ขายอยู่หลายปี ทางเรือก็หยุดไปหายไป ทางบกมีอยู่แถววัดเทพธิดา สืบ จากบรรพบุรุษที่หาบขายทางเรือขณะนี้ เป็นคนไทยขายอยู่ในเรือเดียว เริ่มขายประมาณสองทุ่ม เรือจอดอยู่ที่โป๊ะเรือจ้างทำน้ำท่าเตียน ตรงข้ามวัดแจ้ง มีคนรอกินมากเป็นคิวยาว เพราะแกมีขาม เพียง 9 ใบไม่ยอมเพิ่ม...."

"กรุงรัตนโกสินทร์หรือกรุงเทพมหานคร" เมืองหลวงของประเทศไทยในปัจจุบัน โดย สภาพแวดล้อมทั่วไปซึ่งตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งที่ราบลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา จึงทำให้กรุงเทพกลายเป็น ศูนย์กลางทางการค้า ครั้งที่การสัญจรและการขนส่งสินค้าใช้การคมนาคมทางน้ำเป็นหลัก ทั้งแม่น้ำเจ้าพระยาและลำคลองใหญ่น้อยเป็นเส้นทางแห่งการขยายตัวของการสร้างชุมชนที่อยู่อาศัย การรวมตัวกันของกลุ่มชนมักเริ่มต้นขึ้น ณ บริเวณนี้ เพื่อให้เกิดความสะดวกในการเดินทางไปยังที่ อื่น ๆ เมื่อเริ่มมีการติดต่อค้าขายระหว่างกันไม่ว่าจะโดยการล่องเรือขายสินค้าตามบ้านเรือน หรือ การรวมกลุ่มกันขาย ณ ที่ใดที่หนึ่ง ผู้ค้าจะใช้เรือขึ้นล่องสินค้าไปตามลำน้ำ เรขายสินค้าของตนไป เรือย หากบริเวณใดที่เป็นปากคลองหรือปากแม่น้ำ มักจะเป็นแหล่งรวมที่ทำให้เกิดศูนย์กลางทาง การค้า ส่วนสถานที่ขายที่อยู่บนฝั่งนั้นจะมีอยู่เป็นจำนวนน้อย เป็นขนาดเล็กและจะมีอยู่แต่เฉพาะ ในช่วงเวลาเช้าเท่านั้น เนื่องจากการคมนาคมทางถนนยังไม่เจริญมากนัก มีถนนอยู่เพียง 2-3 สาย เท่านั้น จึงไม่เกิดความไม่สะดวกทั้งผู้ค้าและผู้ซื้อ สถานที่ขายบนฝั่งนี้มักตั้งอยู่บริเวณที่เป็นที่ว่าง ของหมู่บ้านหรือลานวัด โดยผู้ค้าจะวางสินค้าจะวางสินค้าของตนไว้บนพื้นดินซึ่งมีผ้าปูรองเพื่อมิให้ สินค้านั้นสกปรก ต่อมาเมื่อไทยได้เริ่มมีการติดต่อค้าขายกับประเทศตะวันตกในสมัยรัชกาลที่ 4 และรัชกาลที่ 5 ความเจริญทางด้านวัฒนธรรมและวัตถุได้แพร่หลายเข้ามาอย่างรวดเร็ว มีความ พยายามในการมุ่งที่จะพัฒนาประเทศให้ทัดเทียมกับอารยะประเทศเหล่านั้น เริ่มมีการพัฒนาใน ด้านการคมนาคมทั้งในด้านการตัดถนน การรถไฟ เพื่อให้เกิดความสะดวกในการเดินทาง ประชาชนจึงเริ่มหันมาใช้ในการสัญจรทางถนนมากขึ้น การขยายตัวของชุมชนจึงเริ่มลดบทบาทจาก บริเวณริมฝั่งแม่น้ำลำคลองมาเป็นการขยายตัวไปตามแนวถนนที่ตัดขึ้นใหม่ แทนความสำคัญ ของศูนย์กลางการค้าซึ่งอยู่ตามลำน้ำจึงเปลี่ยนตามโดยมาตั้งอยู่บริเวณแนวถนนแทน ซึ่งตรงนี้ เองที่เป็นต้นกำเนิดของหาบเร่แผงลอยในปัจจุบัน โดยรูปแบบเดิมเมื่อครั้งเริ่มแรกนั้นมีทั้งที่เป็น

กระจาด กระดัง กระเดียดเอาบ้าง หรือทูนศีรษะเอาบ้าง หรือเป็นไม้คานสอดหูทำด้วยหวายทั้ง 4 เส้นเป็น 4 สาย 2 สายแรก เป็นต้น ลักษณะของหาบแร่เป็นความต้องการและความพึงพอใจที่ตอบสนองกันของผู้มีรายได้น้อย จากวิถีชีวิตที่ใช้เส้นทางเร่ขายประจำไม่ไกลเกินกว่าการที่จะเดินเท้า โดยแวะพักตามจุดต่าง ๆ ที่ค่อนข้างแน่นอน ทำให้ผู้อดทนทรานเวลาแน่นอนที่จะขาย และพัฒนาไปสู่การปักหลักขายตามแนวทางเท้าเป็นสถานที่ขายประจำ ซึ่งได้ลักษณะเช่นนี้ได้กลายเป็นการค้าแบบแผงลอยในภายหลัง นอกจากนั้นเมื่อสภาพของสังคมและรูปแบบการดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป การค้าหาบแร่ก็ปรับเปลี่ยนไปสู่การใช้เครื่องทุนแรงเพื่อให้สามารถบรรทุกสินค้าไปได้มากและเดินทางได้ไกลขึ้นโดยไม่ต้องเหนื่อยแรง เช่น รถจักรยาน รถจักรยานยนต์ รถกระบะ บรรทุก ผู้รับบริการก็มีความพอใจที่จะจ่ายเงินแพงขึ้นเล็กน้อยเพื่อแลกกับความสะดวกสบาย (วิชัยญา บำรุงชล. 2541 : 50) ซึ่งจากการตรวจสอบทางสถิติระหว่างปี พ.ศ. 2539 – พ.ศ. 2541 พบว่าผู้ค้าหาบแร่แผงลอยในเขตกรุงเทพมหานครมีจำนวนเพิ่มขึ้น โดยพิจารณาจากตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1.2

สถิติเปรียบเทียบจำนวนหาบแร่แผงลอยในกรุงเทพมหานครแยกตามเขตการปกครอง

ลำดับ	สำนักงานเขต	พ.ศ. 2539	พ.ศ. 2540	พ.ศ. 2541
1	พระนคร	2,966	2,966	2,599
2	คลองเตย	2,308	2,308	1,494
3	ดุสิต	2,103	2,103	1,813
4	ป้อมปราบ	1,825	1,825	2,000
5	คลองสาน	1,659	1,659	1,625
6	บางกอกน้อย	1,359	1,359	1,042
7	ราชเทวี	1,356	1,356	2,190
8	ภาษีเจริญ	1,085	1,085	275
9	บางกะปิ	1,049	952	625
10	ธนบุรี	926	926	906
11	จตุจักร	876	876	708
12	หนองแขม	791	791	752
13	ดินแดง	778	778	621
14	สัมพันธวงศ์	664	664	1,182
15	บางซื่อ	577	577	601

ตารางที่ 1.2 (ต่อ)

ลำดับ	สำนักงานเขต	พ.ศ. 2539	พ.ศ. 2540	พ.ศ. 2541
16	บางคอแหลม	541	541	512
17	สาทร	537	537	379
18	บางพลัด	533	533	485
19	พญาไท	491	491	449
20	พระโขนง	448	448	231
21	บางรัก	414	414	1,075
30	ดอนเมือง	167	167	65
31	ประเวศ	138	138	131
32	ลาดกระบัง	136	136	136
33	สวนหลวง	120	120	459
34	หนองจอก	108	108	108
35	บึงกุ่ม	97	97	97
36	ตลิ่งชัน	82	82	59
37	จอมทอง	36	36	71
38	ลาดพร้าว	22	22	17
39	บางแค			766
40	วัฒนา			1,015
41	หลักสี่			25
42	สายไหม			133
43	คลองสามวา			-
44	คันนายาว			53
45	สะพานสูง			96
46	วังทองหลาง			289
47	ทุ่งครุ			68
48	บางบอน			102
49	ทวีวัฒนา			21
50	บางนา			378

ที่มา : กองตรวจการเทศกิจ สำนักเทศกิจ กรุงเทพมหานคร

สถิติกรุงเทพมหานคร ปี 2539 - 2541 สำนักนโยบายและแผนกรุงเทพมหานคร

จะเห็นได้ว่าจำนวนผู้ค้าหาบเร่แผงลอยมีจำนวนเพิ่มขึ้น ส่วนหนึ่งอาจเพิ่มขึ้นตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นและบางส่วนเพิ่มขึ้น เพราะเกิดจากการที่ต้องออกจากภาคเศรษฐกิจในระบบสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ เป็นชนชั้นกลางและผู้ประกอบอาชีพใช้แรงงานทั่วไปจะมีเป็นจำนวนมาก โดยระยะเวลาที่ต้องเสียไปกับการทำงานเป็นเวลาที่ยาวนาน ประกอบกับในเมืองใหญ่เช่นกรุงเทพฯ ปัญหาการจราจรก็ยังมีส่วนที่ทำให้ประชาชนต้องสูญเสียเวลาไปอีกเป็นอันมาก ฉะนั้นเพื่อประหยัดเวลาในการเลือกหาของอุปโภคและบริโภค ประชาชนย่อมต้องการสิ่งที่จะสามารถตอบสนองความต้องการได้ง่ายที่สุดและยังมีราคาถูกกว่าแหล่งอื่น อีกทั้งยังเป็นการสร้างงานให้ประชาชนผู้มีรายได้น้อยและการศึกษาน้อย

ในความเป็นจริงแล้วในประเทศที่พัฒนาแล้ว มักจะจัดการกับปัญหาหาบเร่แผงลอยได้เป็นส่วนใหญ่ต่างกับเมืองใหญ่ ๆ ในประเทศที่กำลังพัฒนา ล้วนแต่มีปัญหาเรื่องหาบเร่แผงลอยด้วยกันทั้งสิ้น ปัญหาดังกล่าวเป็นข้อขัดแย้งระหว่างชุมชนสมัยใหม่กับสมัยเก่า เนื่องจากผู้ค้าหาบเร่แผงลอยมักต้องการถนนและที่สาธารณะเพื่อประกอบอาชีพของตน แต่ชุมชนสมัยใหม่ย่อมต้องการใช้ถนนในการขับขี่ยานพาหนะ ซึ่งถนนในกรุงเทพฯ ก็มีลักษณะแคบและไม่สมดุลง่ายกับจำนวนยานพาหนะอยู่แล้ว ทำให้เกิดปัญหาการกีดขวางทางจราจร ในแง่วัฒนธรรมและสังคมมีผู้มองว่าการค้าหาบเร่แผงลอยส่วนใหญ่เป็นพวกหาเช้ากินค่ำ รายได้น้อยและการศึกษาน้อยความเป็นอยู่และลักษณะการประกอบอาชีพขาดระเบียบและก่อความเดือดร้อนรำคาญให้แก่บุคคลอื่น ปัญหาที่เกิดขึ้นอื่น ๆ นอกเหนือจากนี้ ไม่ว่าจะเป็น การกีดขวางทางสัญจร ปัญหาความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง ปัญหาในเรื่องความสกปรก เชื้อโรคและสุขอนามัย ปัญหาความปลอดภัย ผู้บริหารกรุงเทพมหานครส่วนใหญ่พยายามที่จะแก้ไขปัญหาหาบเร่แผงลอย ในลักษณะที่ใช้กฎหมายเข้ามาบังคับว่าเป็นการกระทำผิด จึงปรากฏภาพ การวิ่งไล่จับและวิ่งหนีมีการยื้อแย่งระหว่างผู้จับกุมและผู้ค้าอันเป็นภาพที่น่าเวทนา แต่ก็ไม่ว่าจะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างเด็ดขาด เพราะเมื่อผู้ค้าไม่สามารถที่จะหาแหล่งอื่นที่จะประกอบอาชีพที่มีรายได้น้อยเท่ากับบริเวณเดิมนั้นได้ ไม่นานพวกเขาก็ต้องกลับมาประกอบอาชีพในบริเวณเดิมของตนอยู่นั่นเอง การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจึงไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของหาบเร่แผงลอย เป็นเพียงมาตรการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าและมุ่งจะปราบปรามมากกว่าที่จะสร้างความเข้าใจและส่งเสริมอาชีพหาบเร่แผงลอย จากนโยบายของผู้บริหารกรุงเทพมหานครในช่วงห้าปีที่ผ่านมา จากความพยายามที่ต้องการปราบปรามหาบเร่แผงลอยอย่างเด็ดขาด เริ่มมีแนวทางที่ใช้วิธีการผสมผสานระหว่างการรักษาการตามกฎหมาย กับการถือเป็นวัฒนธรรมและการประกอบอาชีพ มีการจัดระเบียบผู้ค้าในที่สาธารณะให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของ

บ้านเมือง พ.ศ. 2535 ที่กำหนดให้เจ้าพนักงานท้องถิ่นหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ ประกาศผ่อนผันให้ผู้ทำการปรุงหรือขายสินค้าในที่สาธารณะได้ โดยกำหนดสถานที่ วัน เวลาไว้อย่างชัดเจน ซึ่งหากมีการละเมิดจะมีการดำเนินการอย่างเด็ดขาด จากข้อกำหนดนี้ทำให้เป็นช่องว่างให้เจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถเรียกเก็บผลประโยชน์จากผู้ค้าหาบเร่แผงลอยได้ ซึ่งไม่เพียงแต่เท่านั้น ผู้มีอิทธิพลในบริเวณพื้นที่ดังกล่าวก็อาจจะใช้อำนาจในการเรียกเอาค่าใช้สถานที่เหล่านั้น ซึ่งก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ผู้ประกอบการอาชีพหาบเร่แผงลอยเป็นอย่างมาก

จากความเป็นจริงที่ว่าแรงงานนอกระบบเหล่านี้ อยู่นอกเหนือความสนใจของภาครัฐอยู่แล้วและไม่มีความคุ้มครองโดยตรง เพียงแต่มีกฎหมายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ.2535 ผู้ค้าหาบเร่-แผงลอยซึ่งเป็นแรงงานนอกระบบประเภทหนึ่งและเป็นลักษณะการค้าแบบดั้งเดิมของไทยมาช้านาน แต่ในปัจจุบันกลับถูกมองว่าเป็นสิ่งที่สร้างปัญหาให้กับสังคมเมืองซึ่งมีลักษณะอันพัฒนาไปสู่ความทันสมัย และไม่เปิดโอกาสให้กับการค้าประเภทหาบเร่-แผงลอยดำรงอยู่และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป นอกจากนี้จะไม่มีกฎหมายใดที่จะให้ความคุ้มครองแล้ว กฎหมายที่มีขึ้นก็ยังเป็นการจำกัดสิทธิ เสรีภาพในการประกอบอาชีพของผู้ค้าเหล่านี้ ฉะนั้นจึงควรมีความพยายามที่จะเข้าไปมีส่วนในการกระตุ้นให้เกิดความตระหนักในคุณค่าและความสำคัญของการประกอบอาชีพการค้าหาบเร่แผงลอย ความช่วยเหลือและความคุ้มครองต่าง ๆ ที่ผู้ค้าควรจะได้รับจากหน่วยงานของรัฐ ตลอดจนการมีส่วนร่วมในการรวมกลุ่มผู้ประกอบการด้วยกัน เพื่อให้มีบทบาทอันเป็นที่ยอมรับในการที่จะต่อสู้เพื่อเรียกร้องสิทธิของตนเอง เพราะหากมีพลังของกลุ่มที่เข้มแข็งแล้วก็จะทำให้มีโอกาสในการต่อรองสิทธิประโยชน์ต่าง ๆ ได้มากขึ้นกว่าการเรียกร้องหรือต่อสู้โดยลำพัง ผู้ศึกษาจึงคาดหวังว่าการศึกษาคั้งนี้จะเป็นการศึกษาเบื้องต้นเพื่อที่จะสามารถทำความเข้าใจต่อสภาพและบทบาทของผู้ค้าหาบเร่แผงลอยในปัจจุบัน อันอาจจะเป็นประโยชน์ต่อนักสังคมสงเคราะห์ที่จะใช้เป็นแนวทาง ในการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ของผู้ค้าหาบเร่แผงลอย

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาสภาพการทำงาน ปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดระเบียบการค้า ตลอดจนการบริการและความคุ้มครองแก่ผู้ค้าหาบเร่แผงลอย
2. เพื่อศึกษาถึงกระบวนการในการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ตนเองของผู้ค้าหาบเร่แผงลอย

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาถึง การพิทักษ์สิทธิประโยชน์ตนเองของผู้ค้าหาบเร่แผงลอย ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยเลือกศึกษากลุ่มผู้ค้าในพื้นที่ที่พบว่ามีลักษณะของการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ของตนเองในรูปแบบสถานการณ์และช่วงระยะเวลาที่แตกต่างกัน โดยผู้ศึกษาได้ค้นหาข้อมูลเบื้องต้นจากสื่อมวลชน เช่น หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ รวมทั้งได้ประสานงานกับชมรมผู้ค้าหาบเร่แผงลอยแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นศูนย์รวมของผู้ค้าหาบเร่แผงลอยในการร้องเรียนเรื่องต่าง ๆ เกี่ยวกับการประกอบอาชีพ ซึ่งพบกลุ่มเป้าหมายในบริเวณบางแค สีลม สุรวงศ์ ท่าช้างและคลองถม

1.4 นิยามศัพท์

หาบเร่แผงลอย หมายถึง บุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้ขายสินค้าหรือบริการประเภทใดก็ตาม โดยใช้ที่สาธารณะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ขายสินค้าหรือบริการตามทางเท้า หรือถนนสาธารณะ ซึ่งไม่จำกัดประเภทของสินค้าและบริการ โดยแยกออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ประเภทเคลื่อนที่อยู่เสมอ แบ่งเป็น
 - 1) เคลื่อนที่ด้วยแรงกาย เช่น ผู้ใช้หาบ คาน หรือ หรือภาชนะใส่สินค้าอย่างอื่นเสนอขายสินค้าของตนไปตามที่ต่าง ๆ โดยพิจารณาที่การเคลื่อนไปด้วยเท้า
 - 2) เคลื่อนที่ด้วยยานพาหนะหรืออุปกรณ์ทุ่นแรง เช่น รถเข็น รถจักรยาน 2 ล้อ 3 ล้อ และ 4 ล้อ มีเครื่องหรือไม้ก็ตาม

2. ประเภทอยู่กับที่ ได้แก่ ผู้เสนอขายสินค้าหรือบริการโดยมีสถานที่ตั้งแน่นอนตายตัว หากจะเปลี่ยนที่ตั้งขายก็ไม่บ่อยนัก

การพิทักษ์สิทธิประโยชน์ตนเอง หมายถึง กระบวนการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคล กระทำการปกป้อง คุ้มครองเรียกร้อง แสดงความคิดเห็นเพื่อผลประโยชน์และความจำเป็นของตนเอง หรือกลุ่ม โดยมีได้พึงพิงบุคคลอื่นที่ไม่ได้มีผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องให้เข้าไปมีส่วนร่วมในการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ในกลุ่มของตนเอง

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงสภาพการทำงานตลอดจนปัญหาอุปสรรคในการประกอบอาชีพ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการค้าตลอดจนบริการและความคุ้มครองแก่ผู้ค้าหาบเร่แผงลอย
2. ได้ทราบถึงบทบาทและกระบวนการในการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ ของผู้ค้าหาบเร่แผงลอยในการเรียกร้องสิทธิประโยชน์ตนเอง เพื่อที่จะสามารถประกอบอาชีพในสังคมอย่างเท่าเทียมกับผู้ประกอบอาชีพอื่น
3. ผลการศึกษาจะทำให้นักสวัสดิการสังคมและนักสังคมสงเคราะห์ ใช้เป็นแนวทางในการพิทักษ์สิทธิประโยชน์ของผู้ค้าหาบเร่แผงลอย
4. สามารถนำผลของงานวิจัยนี้ไปใช้ เพื่อเป็นการเสนอแนะนโยบายในการพิทักษ์สิทธิประโยชน์แก่ผู้ค้าหาบเร่แผงลอย

